

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2019, Cilt/Vol: 15, Sayı/Issue: 1, Page: 77-96

Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

ÇOKLU ROL SAHİBİ KADINLARDA ERKEN YAŞTA EVLİLİK, SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER VE PSİKOLOJİK SAĞLIK İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP AMONG EARLY MARRIAGE, SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AND PSYCHOLOGICAL HEALTH IN WOMEN WITH MULTIPLE ROLES

Sevim GEZEĞEN ÜNLÜ

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

E-mail: sevimgezegen@gmail.com

Tuncay YILMAZ

Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi

E-mail: tyilmaz@sakarya.edu.tr

ÖZET

Araştırmada her biri çoklu rol sahibi (anne, eş ve çalışan) erken ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınların sosyo-demografik özellikleri ve psikolojik sağlıkları ele alınmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de iş hayatındaki evli ve çocuklu 375 kadın üzerinde araştırma yürütülmüştür. Örneklem dahilindeki kadınların 180’i 19 ve altındaki yaşlarda, 195’i ise 25 yaş ve üzerinde evlenmiştir. Hukuki olarak evlilik yaş sınırı 18 kabul edilmekle birlikte çalışmada 19 yaş ve altı ile 25 yaş ve üstü kriterlerinin seçilmesinin sebebi çoklu rol sahibi kadınların evlilik kararlarının gerçekleştiği yaş ile eğitim dönemleriyle de bir senkronizasyon yakalama çabası yatmaktadır. 19 yaş ve altı gruplaması eğitim düzeyi itibari ile maksimum lise mezuniyeti sonrasında gerçekleşen evlilikler dikkate alınmaya çalışırken; 25 yaş ve üzeri gruplamasında ise maksimum yükseköğretim mezuniyeti sonrasında gerçekleşebilecek evlilikler dikkate alınmıştır.¹ Araştırmada her iki grupta yer alan kadınlar eğitim düzeyleri, kocalarının eğitim düzeyi, meslekleri, gelirleri ve psikolojik sağlıkları açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre gruplar arası istatistiki olarak anlamlı karşılaştırmalar yapmak mümkündür; bu anlamda erken yaşta evlenen kadınların çoğunlukla lise ve altı düzeylerinde eğitim seviyelerine sahip olduğu (lise sonrası mezuniyet %2.2), ağırlıklı olarak statüsüz işlerde istihdam edildiği ve düşük düzey gelir elde ettiği söylenebilirken; 25 yaş ve üstü evlenen kadınların daha yüksek eğitim seviyelerine ulaştığı, farklı meslek kollarına yöneldiği ve daha yüksek gelir elde ettikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Psikolojik sağlık bakımından ise gruplar istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Diğer bir ifade ile farklı dönemlerde gerçekleşen evlilikler ile psikolojik sağlık düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar kelimeler: Erken yaşta evlilik, kadın, sosyo-demografik, psikolojik sağlık

1 Elbette örneklem üzerindeki bu gruplama çabası, “19 yaşın altındakiler lise mezuniyeti sonrasında, 25 yaşın üzerindekiiler üniversite mezuniyeti sonrasında evlenirler” şeklindeki bir varsayıma dayanmamaktadır. Sadece belirtildiği üzere yaş aralıklarıyla farklı mezuniyet kategorileri sonrasında gerçekleşebilecek evlilikler de dikkate alınmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

In this study, women with multiple roles (mother, wife, labor etc.) compared -under two categorizations “early married” and “married at 25 and older” - according to their socio-demographic characteristics and psychological health. In this regard this study was conducted on 375 women who have multiple roles at Turkey. 180 of total sample married at ages 19 and under; and 195 of the sample married at ages 25 and older. The legal age of marriage is 18 years old at Turkey. In this study we try to synchronize the age of marriage with education levels. By means of the criteria of “19 years and under” we try to take into consideration of the possibility to marriage just after the high school graduation. Similarly, by means of the age level 25 we again try to take into consideration of the possibility to marriage just after the bachelor’s degree. Women in both groups had compared in terms of education level, income, professions, psychological health and education level of their husband. According to findings it is possible to make statistically significant comparisons between groups. In this sense early-married women with multiple roles mostly are graduated from high school and under levels (the percentage of associate degree and above is %2.2); mostly employed as unqualified workers; generates low level of income. On the other hand women with multiple roles who married at 25 years and older have higher level of education, different professions, generates higher level of income than early married women. In terms of psychological health it is not possible to make statistically significant comparisons.

Keywords: Early marriage, women, socio-demographic, psychological health

1. GİRİŞ

Uluslararası birçok sözleşmeye göre, 18 yaşın altında gerçekleştirilen bütün evlilikler (kışının rıza olsun veya olmasın) erken evlilik olarak adlandırılır. 1949 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1979 Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası anlaşmalarda evlilik yaşı 18 olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de bu sözleşmelere taraf olduğundan yasal olarak evlenme yaşı 18’dir. Çakmak’ın (2009) belirttiği gibi 18 yaşının altındaki tüm evliliklere “çocuk evliliği” ve evlenen kızlara da “çocuk gelin” denilmektedir. Erken yaşta evlenmek bireyin hayatının geri kalan kısmındaki tercihlerinde belirleyici olabilmektedir. Bu anlamda örneğin evlilik sonrası eğitimlerine devam etme konusunda zorluklar ile karşılaşabilecek kadının, iş gücü piyasasındaki tercihlerinde eğitim düzeyinin belirleyiciliği ile yüzleşmesi de muhtemeldir. Bu anlamda erken yaşta evliliğin eğitimden sağlığa özellikle kadınlar üzerinde farklı etkileri bulunmaktadır.

Bu araştırmanın amacı erken yaşta evliliğin kadınların sosyo-demograik özellikleri ve psikolojik sağlığı üzerinde anlamlı etkilerinin olup olmadığını, 25 yaş ve üstü evlilik ile karşılaştırmalar yapmak suretiyle tartışmaktır.

2. Teorik Çerçeve

2.1. Erken Yaşta Evlilik

Evlilik yaşına yönelik inşa edilmesi gereken teorik çerçevenin belki de ilk duraklarından bir tanesi Goode’un (1963) çalışması olabilir. Goode’un (1963) aile sosyolojisi alanında ortaya koyduğu çalışma her ne kadar evlilik zamanlaması odaklanmasından çok daha kapsamlı bir açıklama sunsa da bireylerin evlilik kararlarını nasıl verdikleri sorusuna cevap getirme içeriğine de sahiptir. Goode (1963) sanayileşmiş toplumların tarih sahnesindeki yerlerini almaları ile birlikte çekirdek aile yapısının ön plana çıkması trendini ilişkilendirmiş ve genellikle bu aile yapısında, eşlerin geçimlerini karşılayabilecek kadar yaşlarının ilerlemesiyle evlilik kararı aldıklarını vurgulamıştır. Yine aynı çalışmada, eşler evlilik kararlarını, birbirlerine atfettikleri çekicilik türevi özellikler temelinde almaya başlamış ve aile üyelerinin günlük karar mekanizmalarında akrabaları dışarıda tuttukları belirtilmiştir.

Hajnal (1965) Avrupa’da son bir kaç yüzyılda gözlemlenen evlilik örüntüleri üzerine incelemesi sonucunda kullandığı Avrupa örüntüsü kavramı ile, ileri yaşlarda gerçekleşen evliliklere ve nüfusun önemli

bir bölümünün evlenmeden hayatlarına devam etmelerine dikkatleri çekmektedir. Bu anlamda Mensch, Singh, ve Casterline (2005) çalışmalarında aktardığı gibi, Hajnal'ın (1965) ekonomik kendine yeterlilik durumu ile evlilik yaşı ilişkilendirmesi bazı araştırmalarda (Wrigley v.d., 1997: 122; Ehmer, 2002: 306) destek gördüğü kadar, Avrupa merkezli kavramsallaştırmaları çerçevesinde eleştirilerle de karşılaşmıştır (Watkins, 1986: 325; Lynch, 1991).

İktisat alanında da evlilik yapısı araştırma konusu olmuş ve bu alanda Becker'in (1973) eseri öncü araştırmalardan bir tanesi olarak kabul görmektedir. Becker'in (1973) evlilik teorisine göre evlilik fayda maksimizasyonunun bir tecellisidir. Bu anlamda evlilik yaşı, bireylerin evli olmanın faydasının bekar olmanın sağladığı faydayı aştığı durumlarda evlilik kararı almalarıyla belirlendiğini iddia edilmektedir. Kadın ve erkek evliliğe farklı başlıklarda önem atfetmekte ve bu nedenle evlilikte farklı roller üstlenmektedir. Bu teorinin bir diğer argümanı ise kadın ve erkek arasındaki ücret haddi farklılıklarının daralması, ve kadın ve erkek arası ekonomik sosyal eşitliğin oluşması, kadınlar için evliliğin özendiriciliğini azaltmaktadır.

Sosyo-ekonomik faktörlerin vurgulandığı teorisinde Oppenheimer (1988) ilk evlenme yaşının önemli ölçüde istikrarlı (stabil) bir iş pozisyonu elde etme zamanlaması ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu istikrarlı iş pozisyonu elde etme çabası beraberinde evlilik yaşında cinsiyet farklılaşmasını da arttıracak varsayılmaktadır. Bunun sebepleri olarak erkeğin aile içindeki ekonomik rolünün önemi ve her iki cinsinde elde edeceği yetişkin iş rollerinin doğası hakkındaki gençlik dönemi belirsizliklerin derecesi sıralanmaktadır. Oppenheimer'in (1988) işaret ettiği gibi her iki cinsiyet için yetişkin çalışma rollerine geçişte birçok belirsizlik sıralanabilir; örneğin meslek, iş yaşam eğrilerinin koşulları, seküler ekonomik dönüşüm, savaşlar. Diğer taraftan Oppenheimer'a (1988) göre gelecekte bir kadın için yaşam döngüsünün belirsizliği daha azdır. Bu belirsizliklerle ilişkilendirilebilecek bir gözlem erkeklerin evlenme yaşlarının kadınlara göre daha ileri olmasıdır. Bu çerçevede, Oppenheimer'in (1988) evliliğin zamanlaması teorisine göre erkeğin aile içindeki ekonomik rolünün önemi bu düzeyde kaldığı sürece, her iki cinsiyet içinde ilk evlilik yaşı erkeğin istikrarlı bir iş pozisyonu elde etme zamanlaması ile yakından ilgili olarak kalacaktır.

Dahal ve meslektaşlarının (1993) Nepal'de gerçekleştirdiği araştırma evlilik yaşında birey düzeyi faktörlerden öte farklı alanlardan bilgi toplamaya çalışmışlardır. Örneğin ebeveynlerin soyları, ebeveynlerin akrabalık ilişkilerinin olup olmadığı, düğün kapsamındaki maddi takasa konu olan şeyler; çiftlerin ailelerin karşılaştırmalı arazi sahipliği, annenin Nepal dilini mi yoksa yerel dilleri mi konuştuğu gibi faktörler çerçevesinde bilgi toplanmıştır. Elde edilen sonuçlar kapsamında araştırmacılar akrabalık ağlarına erişim, eşlerin sosyal ağları, kuşaklar arası devamlılık kontrolü, doğuştan elde edilen prestij gibi kaynakların evlilik yaşı üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır (Dahal v.d., 1993: 319).

Mensch, Singh ve Casterline (2005) 1990-2001 arası Birleşmiş Milletler'in yürüttüğü araştırmalardan elde ettikleri veriyi kullandıkları çalışmalarında gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenen gençlerde evlilik oranlarındaki azalmayı kentleşme ve okullaşma oranları ile açıklamaktadırlar. Aynı zamanda kadınların eğitim düzeyleri artmaktadır fakat erken evliliklerin oranındaki azalmanın, eğitim düzeyi ile açıklanamadığını da belirtmek gerekir.

Jensen ve Thornton (2003) gelişmekte olan ülkelerde (%70'ini Güney Asya ve %30'unu Güney Doğu Asya ülkelerinden) elde ettikleri verinin analizi ile yürüttükleri araştırmalarında paylaştıkları bulguların işaret ettiği gibi erken yaşta evlilik kadınların daha az eğitim almalarına, erken yaşta çocuk bakımına başlamalarına ve hane dahilinde daha az karar verme gücüne sahip olmalarına neden olduğunu ortaya koymuşlardır.

Jensen ve Thornton (2003) 15-49 yaş aralığındaki çeşitli gelişmekte olan ülkelerden kadınların doldurduğu Demografi ve Sağlık Anketlerini kullanarak [Demographic and Health Surveys (DHS)] yürüttükleri araştırmada Benin, Kolombiya, Hindistan, ve Türkiye'den elde ettikleri veri yardımıyla evlenme yaşı ile eğitim alma arasındaki ilişkileri ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu anlamda bu ülkelerde erken evlilik düşük düzey eğitime katılım ile ilişkilendirilmiştir. Örneğin Hindistan genelinde yürütülen araştırma sonuçlarına göre 15 yaşından önce evlenen kadınlar, ortalama olarak 1 yıldan az eğitim alırlarken 16 ile 20 yaş aralığından evlenen kadınlar iki yılın altında eğitim almışlardır. Birleşmiş Milletler araştırmasına göre kadınların evlenmeden önce modern anlamda bir iş deneyimine sahip olmaları, eğitimlerini ve evlilik yaşlarını etkilemektedir. Bu kapsamda kadınların istihdamı en az 2,5 yaş daha geç evlenmelerine neden olmaktadır.

Erken evlilikle ilgili resmi kayıtlar, yasal bir çerçevede oluşmadığı için gerçek rakamlara ulaşmak mümkün olmasa da; TÜİK (2017) verilerine göre kız çocuklarında erken evlilik oranı % 4,2; erkek çocuklarında ise % 0,2'dir. Öte yandan evlenme istatistiklerine (2017) göre resmi olarak ilk evliliğini gerçekleştiren kadınların ortalama yaşı 24,6 olarak görünmektedir. Yüksel-Kaptanoğlu ve diğerlerinin (2012) işaret ettiği gibi, Türkiye'de 1970 yılı ve öncesinde evlenen kadınların ilk evlilik yaşı 16 iken, 2000 yılı ve sonrasında evlenen kadınların ilk evlilik yaşı ise ortalama olarak 24'tür.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü koordinasyonunda yürütülen "2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nın" İleri Analiz Çalışması raporunda da vurgulandığı gibi, *ailelerin kurulmasında eğitim seviyesi ve özellikle mülkiyet sahibi olma önem kazanmaya başlamış ve bunların sonucu olarak da eş seçimi için geçen süre uzamıştır. Böylece, özellikle kentsel yerleşim yerlerinde evliliklerin ertelenmesinin bir sonucu olarak ilk evlenme yaşları hızlı bir şekilde yükselmiştir* (Duben ve Behar, 1998; Duben, 1985; Shorter ve Macura, 1982; TÜİK, 1995).

Erken evlilik her iki cins için de olumsuz sonuçlar doğursa da özellikle kız çocukları için doğum ve erken yaşta geleneksel rolleri üstlenme gibi nedenlerle daha önemli bir hale gelmektedir. Türkiye'de gerçekleştirilen erken evliliklerde kadınlar ile erkekler arasında sayıca önemli farklılıklar bulunmaktadır. Geleneksel rol dağılımında ailenin geçimini sağlamak kadınlardan ziyade erkeklere yüklendiğinden, erkek çocuklarının iş bulana kadar evlenmemelerinin (evlendirilmemelerinin) tercih edilmemesi bu farkı doğurmaktadır (Orçan, 2008).

Erken evlilik tüm dünyada karşılaşılan önemli sorunlardan biridir çünkü beraberinde farklı sorunları da getirmektedir. Çocuk, ergen ve genç olarak geleceğine yönelik daha geniş bir hareket alanına sahip olmak yerine, örneğin anne olarak zorlu ve belirleyici roller üstlenmektedir. Erken evlilik, bir diğer ifade ile çocukluktan karı-kocalığa, anne-babalığa geçiş, bu evliliği gerçekleştiren çocuk gelin ve damatların eğitim, gelişim ve sosyal hayatın inşası açısından sınırlanmışlıklar ve belirlenmişliklerle karşılaşması anlamına gelmekle birlikte; cinsel istismara, şiddete ve yoksulluğa maruz kalmalarına da neden olduğu söylenebilir (Aydemir, 2011).

İnsan eğitildiği ve kendisine çalışma olanakları sağlandığı zaman bir ülkenin en değerli servetini oluşturur (Talas, 1992:19). Erken yaşta evlilik ise öncelikle bireylerin eğitim şanslarını elinden almaktadır. Kadınlar evlilik ile birlikte, eğitim fırsatlarını önemli derecede kaybetmektedirler. Burcu ve diğerlerinin (2015) erken yaşta evlenen, farklı kültürden 8 kadın ile gerçekleştirdiği nitel araştırmada, bilgi veren kadınların hepsinin eğitim düzeylerinin oldukça düşük (yalnızca biri ortaokul mezunudur, diğerleri ise okuma yazma bilmeyen veya ilkokul mezunu olan kadınlardan oluşmaktadır) olduğu gerçeği ile karşılaşmışlardır. Aynı araştırmada kadınların birinin çalışma yaşamında olduğu diğerlerinin ise çalışmadığı belirtilmiştir.

Kadınların iş hayatına katılımlarının yanı sıra istihdamdaki konumları (meslek seçimi, gelir düzeyi, işteki statü, vb.) medeni durumlarına ve özellikle erken yaşta evliliğe bağlı olarak farklılaşmaktadır. Kadınların ilk evliliğinin zamanlaması onların sosyal statüleri açısından önemli bir boyuttur. Kadınların ekonomik gelişme ile birlikte işgücü piyasalarına erişimlerinin artışı ve bu piyasada ücretli çalışmaları hem kendileri hem de aileleri için evliliği geciktirici bir etki yaratmaktadır. Özellikle formel çalışma deneyimi kadınların yeni fikirlere sahip olup, erken yaşta evlenme düşüncesini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca istihdamın sağladığı ekonomik kazanç aileleri kız çocuklarını erken evlendirmekten ziyade işte kalmaları için cesaretlendirmektedir (Singh ve Samara, 1996).

Akgeyik'in (2016:44) belirttiği üzere kadınların erken yaşta evlenme sayılarındaki düşüş ve ortalama evlilik yaşındaki artış işgücüne katılımı olumlu yönde etkilemektedir. Erken yaşta evlilik sebebiyle, kadınların eğitim hayatlarını sonlandırmaları, işgücü piyasası için geçerli olacak bilgi, beceri ve yetenekleri kazanacak zaman ve ortamlarının ortadan kalkması anlamına da gelebilmektedir. Erken evlilikler eğitimsizlik, yoksulluk ve ekonomik bağımlılık gibi beraberinde getirdiği sonuçlar itibarı ile kadınları kısır bir döngüye hapsedmekte ve toplumsal hayattan hem yeterince faydalanmasını engelleyen, hem de toplumsal hayata katkı sunmalarına mani olan (Aydemir, 2011) bir gerçeklik halini almaktadır.

2.2. Erken Yaşta Evlilik ve Psikolojik Sağlık İlişkisi

Literatürde yapılan çalışmalar erken evliliğin kadınların psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etki yarattığı üzerine odaklanmaktadır. Erken yaşta evlilik, fiziksel ve psikolojik sağlıkta bozulmalara sebep olmasının yanında eğitim ve istihdam beklentilerinin de ortadan kalkmasına sebep olmaktadır (Mathur ve diğerleri, 2003). Le Strat ve diğerleri (2011) erken yaşta evlilik yapan kadınların ruhsal hastalık tanısı alma ve psikiyatrik destek arama oranlarının, yetişkin yaşta evlenen kadınlara oranla daha sık olduğunu söylemektedirler. Soylu ve Ayaz'ın (2013) yaptıkları çalışmada 15 yaşının altında evlendirilen 48 kadın ile gerçekleştirdikleri görüşmeler sonucunda; kadınların %45,8'inde evlendirme sonrası psikolojik bozuklukların oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Eyüpoğlu ve Eyüpoğlu'nun (2018) evlendirilmek için mahkemeye başvuran 54 çocuk ile gerçekleştirdikleri çalışmada, evlendirilmek isteyen çocukların % 98,1'inin kız çocuğu olduğu, % 63'ünün adli değerlendirme sırasında evli oldukları, % 44'ünün hamile yahut çocuk sahibi olduğu ve % 27,8'ine ise en az bir psikiyatrik bozukluk tanısı konduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sarımurat'ın (1993) psikiyatri kliniğine başvuran evli kadınların ortak özelliklerini belirlemeye yönelik yaptığı çalışmada bu kadınların; erken yaşta evlenmiş, eğitim düzeyi düşük, sosyal yönden zayıf, ekonomik olarak bağımlı olduklarını belirtmiştir. Aynı şekilde Özyurt ve Deveci (2010) kırsalda gerçekleştirdikleri çalışmada düşük eğitim seviyesinde ve küçük yaşta evlenen, gelir durumunu kötü olarak bildiren kadınların depresyona daha yatkın olduklarını saptamışlardır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye'de erken ve 25 ve üstü yaşlarda evlenen çoklu rollere sahip kadınlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda kolayda örneklem yöntemi ile 180 erken yaşta evlenmiş, 195 25 yaş ve üstü evlenmiş kadına ulaşılmıştır. Araştırmanın örneklemini toplamda 375 evli, çocuklu ve çalışan kadın meydana getirmektedir.

Hipotezler

H1: Erken yaşta evlenen kadınların eğitim düzeyi ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların eğitim düzeyi arasında fark vardır.

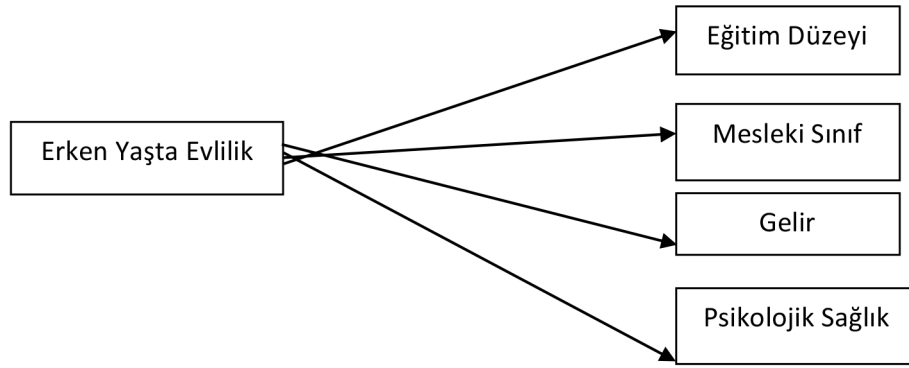
H2: Erken yaşta evlenen kadınların kocalarının eğitim düzeyi ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların kocalarının eğitim düzeyi arasında fark vardır.

H3: Erken yaşta evlenen kadınların meslekleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların meslekleri arasında fark vardır.

H4: Erken yaşta evlenen kadınların gelirleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların gelirleri arasında fark vardır.

H5: Erken yaşta evlenen kadınların psikolojik sağlıkları ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların sağlıkları arasında fark vardır.

Araştırmanın Modeli

5. Veri Toplama Araçları

Veriler kişisel bilgi formu ve Genel Sağlık Anketi Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Kişisel bilgi formunda; yaş, ilk evlilik yaşı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, meslek ve işteki statüyü içeren sosyo-demografik sorulardan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında kadınların psikolojik sağlıklarını ölçmek için Goldberg (1972) tarafından geliştirilen Genel Sağlık Anketinin (GSA) 12 soruluk versiyonu kullanılmıştır. Ölçek Kılıç (1996) tarafından Türkçe'ye çevrilerek geçerlik-güvenirlilik çalışması yapılmış ve iç tutarlılığı % 84, tekrar test korelasyonu % 67 olarak bulunmuştur.

6. Ölçek Verilerin Değerlendirilmesi

“Çoklu rol sahibi erken ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınların sosyo-demografik ve psikolojik sağlık açısından değerlendirilmesi” anketinden elde edilen veriler ile analiz gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 375 kadından elde edilen bulguların istatistiki analizi SPSS for Windows (Statistical Package for Social science for Windows, Version 20.0) paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin istatistiki analizinde, sayı, yüzde dağılımı, ortalama ve ki-kare testler kullanılmıştır. Bilindiği üzere Ki-kare testi iki kategorik değişken arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak adına başvurulan nonparametrik bir testtir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2013). Bu kapsamda psikolojik sağlık dışında ele alınan tüm değişkenler kategorik değişkenler olup (yaş, eğitim durumu, meslek vb.) psikolojik sağlık skorları psikolojik sağlık riski taşıyanlar ve taşımayanlar şeklinde iki grupta ele alındığı için, ki-kare testi dahilinde analize dahil edilmiştir.

7. Bulgular

7.1. Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha değişkenlerde sorular arasındaki korelasyona bağlı uyum değerini ifade etmektedir. Bu araştırmada yer verilen psikolojik sağlık ölçeği Cronbach's Alpha değeri SPSS istatistik programı ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Cronbach's Alpha değeri ,716 olarak bulunmuştur.

Tablo 1: Psikolojik Sağlık Değişkenine Ait Güvenilirlik Rakamları

Soru Sayısı	N	Cronbach's Alpha
12	375	,716

Tablo 1'de görülüşü gibi ölçeğin güvenilirlik analizi sonucu ,716 olarak bulunmuştur. Güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha değerinin 0,70 ve üstü olduğ durumlarda ölçeklerin güvenilir olduğ kabul edilir (Sipahi ve diğerleri, 2010).

7.2. Sosyo-Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan kadınların yaşları ve kişi sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Erken Ve 25 Yaş ve üstü Evlenen Kadınların İlk Evlilik Yaşları

Evlilik yaşı	Kişi sayısı	Evlilik yaşı	Kişi Sayısı
14 yaşında	4	25 yaşında	88
15 yaşında	14	26 yaşında	27
16 yaşında	24	27 yaşında	16
17 yaşında	37	28 yaşında	16
18 yaşında	57	29 yaşında	3
19 yaşında	44	30 yaşında	33
		31 yaşında	12
Toplam	180	Toplam	195

Araştırmaya katılan 375 kadından 180'i erken yaşta, 195'i ise 25 ve üstü yaşlarda evlenmiştir. Tablo 2'de hangi yaşlarda kaç kadının evlendiği ile ilgili detaylı bilgi yer almaktadır.

7.2.1. Evlilik Yaşı ve Eğitim İlişkisi

Evlilik yaşı ile eğitim durumları arasındaki ilişkinin sorgulanmasına yönelik yürütülen ki-kare testi sonuçlarına göre % 5 anlamlılık seviyesinde erken yaşta evlenen kadınların eğitim düzeyleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır (sig:0.00<0.05) (χ^2 (5, N=375)=122.3 p=.00). Dolayısıyla "Erken yaşta evlenen kadınların eğitim düzeyleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların eğitim düzeyleri arasında fark vardır" şeklinde oluşturulmuş "H1" hipotezi **kabul edilmiştir**. Tablo 3'te ise çapraz tablo sonuçları aktarılmıştır.

Tablo 3: Erken Yaşta ve 25 yaş ve üstü Evlenen Kadınların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Fakülte	Lisansüstü	Toplam
EYE Kişi Sayısı	99	30	47	2	2	0	180
EYE oran	% 55	% 16,7	% 26,1	% 1,1	% 1,1	% 0,0	% 100
Grup içerisinde oran	% 88,4	% 41,7	% 35,3	% 10,5	% 5,9	% 0,0	% 48
NYE Kişi Sayısı	13	42	86	17	32	5	195
NYE oran	% 6,7	% 21,5	% 44,1	% 8,7	% 16,4	% 2,6	% 100
Grup İçerisinde Oran	% 11,6	% 58,3	% 64,7	% 89,5	% 94,1	% 100	% 52
Toplam Kişi Sayısı	112	72	133	19	34	5	375
Oran	% 29,9	% 19,2	% 35,5	% 5,1	% 9,1	% 1,3	% 100
Toplam	% 100	% 100	% 100	% 100	% 100	% 100	% 100

EYE: Erken Yaşta Evlenen

NYE: 25 yaş ve üstü Evlene

Tablo 3'de araştırmaya katılan kadınların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde erken yaşta evlenen kadınlar ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınlar arasında mezun olunan okullar düzeyinde farklılık olduğu görülmektedir. Erken yaşta evlenen kadınların % 55'i ilköğretim mezunu, % 16,7'si ortaokul, % 26,1'i lise, %1,1'i ön lisans ve % 1,1'i Lisans mezunudur ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip bir kadın ise bu kategoride bulunmamaktadır. 25 yaş ve üstü evlenen kadınların % 29,9'u ilköğretim, % 21,5'i ortaokul, % 44,1'i lise, % 8,7'si ön lisans, % 16,4'ü lisans ve %2,6'sı lisansüstü düzeyde mezuniyet derecelerine sahiptir. Sonuçlara yakından bakıldığında 25 yaş ve üzeri gerçekleşen evliliklerde ön lisans ve lisans ve lisansüstü eğitim derecelerine sahiplik anlamında farklılık dikkat çekicidir. Erken evlilik kategorisinde sadece ön lisans ve lisans eğitim derecelerine sahiplik %2,2 iken (180 kişi içinde 4 kişi); 25 yaş üstü evlilik kategorisinde ön lisans ve lisans ve lisansüstü eğitim derecelerine sahiplik %27,7 (195 kişi içinde 54 kişi) düzeyine ulaşmıştır. Tabi diğer taraftan erken evlilik kategorisinde ilk orta ve lise düzeyi mezuniyet ortalamaları; 25 yaş ve üstü evlilik kategorisine göre daha fazladır. Bu anlamda kadınların evlilik yaşı ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bangladeş'te biyolojik sebeplerle kızların evliliği geciktiğinde, okullaşma oranları ve okuryazarlık oranlarının yükseldiği görülmektedir (Field ve Erica, 2008). Genel olarak erken yaşta evlenen kadınlarda okullaşma oranları düşüktür ve sosyal statüsü düşük olan ailelerin oğulları ile evliliği gerçekleştirmektedirler (Field ve Erica, 2008)

Eğitimin üretken bir yaşam için hem kadın hem de erkekler de hayati bir bileşen olduğu kabul edilmektedir (Mincer, 1962). Lakin özellikle kadınlar erken yaşlarda evlenerek bu hayati birleşeni tamamlayamamaktadırlar. Tablodan da net bir şekilde görüldüğü üzere erken yaşta evlenen kadınların eğitim düzeyleri düşüktür. Psacharopoulos ve Tzannatos (1992) araştırmalarında kadınların işgücüne katılımı için eğitimin pozitif ve güçlü etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlar ve kadınların eğitimde kaldıkları sürelerinin istihdamı pozitif etkilediğini gözlemlemişlerdir. Lakin bu araştırmada elde edilen sonuçlarında gösterdiği gibi erken evlilik istihdam edilme seçenekleri ve koşullarını, düşük mezuniyet derecelerine sahiplik çerçevesinde etkileyebilmektedir. Bu nedenle düşük eğitim düzeylerinin kadınların istihdam edilme şekilleri üzerine etkileri ilerleyen paragraflarda tartışılmaktadır.

7.2.2. Evlilik Yaşı ve Meslek Grupları İlişkisi

Yapılan ki-kare testi sonuçlarına göre % 5 anlamlılık seviyesinde erken yaşta evlenen kadınların meslekleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların meslekleri arasında anlamlı bir fark vardır (sig:0.00<0.05)

($\chi^2(3, N=375)=36.2$ $p=.00$). Dolayısıyla “Erken yaşta evlenen kadınların meslekleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların meslekleri arasında fark vardır” şeklinde oluşturulmuş “H3” hipotezi **kabul edilmiştir**. Çapraz Tablo 4’te erken ve 25 yaş üstü evlilik kategorilerindeki kadınların meslek gruplarına göre yüzdelik dağılımları aktarılmıştır.

Tablo 4: Erken Yaşta ve 25 yaş ve üstü Evlenen Kadınların Mesleklerine Göre Dağılımı

	1	
	2	
	3	
	4	
	Toplam	
EYE Kişi Sayısı		
	8	
	23	
	9	
	140	
	180	
EYE oran		
	% 4,4	
	% 12,8	
	% 5	
	% 77,8	
	% 100	
Mesleki Grup İçindeki Oran		
	% 22,2	
	% 76,7	
	% 20	
	% 53	
	% 48	
NYE Kişi Sayısı		
	28	
	7	
	36	
	124	
	195	
NYE oran		
	% 14,4	
	% 3,6	
	% 18,5	
	% 63,6	
	% 100	
Mesleki Grup İçindeki Oran		
	% 77,8	
	% 23,3	
	% 80	
	% 47	
	% 52	
Toplam Kişi Sayısı		
	36	
	30	
	45	
	264	
	375	

Oran
% 9,6
% 8
% 12
% 70,4
% 100
Toplam
% 100
% 100
% 100
% 100
% 100

1= Yönetici 2=Esnaf/Saanatkar 3=Memur 4=Vasıfsız işçi

Anket sırasında kadınlara meslekleri açık uçlu soru ile sorulup kendilerinin cevap vermesi istenmiştir. Anketleri değerlendirme sürecinde cevaplar araştırmacı tarafından 4 başlık altında toplanmıştır. Erken yaşta evlenen kadınlar ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların mesleki durumları arasında farklılık olduğu tablo 4’de görülmektedir. Erken yaşta evlenen kadınların 8’i yönetici olduğunu söylerken, 25 yaş ve üstü evlenen kadınların 28’i yönetici olarak çalıştığını belirtmiştir. Erken yaşta evlenen kadınların 23’ü esnaf ve sanatkâr olarak çalışmakta iken, 25 yaş ve üstü evlenen kadınların 7’si bu meslekte çalıştığını belirtmiştir. Erken yaşta evlenen 9 kadın memur, 25 yaş ve üstü evlenen 36 kadın memurdur. Erken ya da 25 yaş ve üstü evlenen kadınlar en çok vasıfsız işçi olarak çalıştıklarını belirtmiştir. Her ne kadar iki evlilik kategorisinde de vasıfsız işçi olarak çalışma yüksek yüzdeler elde etse de erken yaşta evlilik vasıfsız işçi olarak çalışmada daha yüksek bir yüzde (%53) elde etmiştir. TÜİK verilerinde ise son 10 yıllık dilimde kadınların “nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar²” grubunda oran % 16,6’dan (2007) %20,7’ye (2017) yükseldiğini bu noktada hatırlatmakta fayda var. Fakat eklemek gerekir ki ayrıntılı değerlendirmelerde bu %20,7’lik oran eğitim düzeylerine göre önemli farklılık göstermektedir.

Ön plana çıkarılması gereken bir diğer nokta ise erken yaşta evlenen kadınların yönetici ve memur olarak çok düşük bir yüzde ile temsil edilmesidir. Elbette bu durumun eğitimle bağlantılı bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte tüm örneklem içerisinde “yönetici” olan kadınların sayıları azdır. TÜİK verileri ile de uyumlu olan bu sonuca göre 10 yıllık hane halkı işgücü anketi sonuçları kadınların meslekleri açısından analiz edildiğinde, kadınların % 2,5 oranıyla en az “yönetici” grubunda yer aldıkları görülmektedir (2007-2017 Hanehalkı İşgücü Anketi).

7.2.3. Evlilik Yaşı ve Gelir İlişkisi

Yapılan ki-kare testi sonuçlarına göre % 5 anlamlılık seviyesinde erken yaşta evlenen kadınların gelir düzeyleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır (sig:0.00<0.05) (χ^2 (2, N=375)=62.7 p=.00). Dolayısıyla “Erken yaşta evlenen kadınların gelirleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların gelirleri arasında fark vardır” şeklinde oluşturulmuş “**H4**” hipotezi **kabul edilmiştir**.

2 TÜİK meslek sınıflandırması sunucusu tanımına göre “nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar: el aletleri kullanarak, genellikle büyük miktarda fiziksel çaba gerektiren basit ve tekdüze işler yaparlar” şeklinde tanımlanmıştır.

Tablo 5: Erken Yaşta ve 25 Yaş ve üstü Evlenen Kadınların Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

	A	B	C	Toplam
EYE Kişi Sayısı	121	42	15	178
EYE içinde dağılım	% 68	% 23,6	% 8,4	% 100
Grup içerisinde dağılım	% 68	% 42	% 17,2	% 48,8
NYE Kişi Sayısı	57	58	72	187
NYE içerisinde dağılım	% 30,5	% 31	% 38,5	% 100
Grup içerisinde dağılım	% 32	% 58	% 82,8	% 51,2
Toplam Kişi Sayısı	178	100	87	365
Oran	% 48,8	% 27,4	% 23,8	% 100
Eğitim Oran	% 100	% 100	% 100	% 100

A=Asgari Ücret-2000 TL arası gelir elde edenler

B=2000 TL-3000 TL arası gelir elde edenler

C=3000 TL ve üzeri gelir elde edenler

Tablo 5’de erken ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınların gelir durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Anket sırasında kadınlara gelirleri açık uçlu soru ile sorulup kendilerinin cevap vermesi istenmiştir. Anketleri değerlendirme sürecinde cevaplar araştırmacı tarafından 3 başlık altında toplanmıştır. Erken yaşta evlenen kadınların % 68’i asgari ücret-2000 TL arasında, % 23,6’sı 2000 TL-3000 TL arasında ve % 8,4’ü 3000 TL ve üzerinde gelir elde etmektedir. Öte yandan 25 yaş ve üstü evlenen kadınların % 30,5’i asgari ücret-2000 TL arasında, % 31’i 2000 TL-3000 TL arasında ve % 38,5’i 3000 TL ve üzerinde gelir elde etmektedir.

Tablo 5’de yer aldığı üzere erken evlenen kadınların, 25 yaş ve üstü evlenen kadınlardan daha az gelir elde ettikleri görülmektedir. Erken yaşta evlenen kadınlar yoğun olarak asgari ücret ve 2000 TL arasında gelir elde ettiklerini beyan ederken; 25 yaş ve üstü evlenen kadınlar yoğun olarak 3000 TL ve üzerinde gelir elde ettiklerini beyan etmişlerdir. Elbette bu durumun açıklayıcısı olarak bundan önceki tablolarda anlatıldığı üzere öncelikle eğitim düzeyi ve eğitime bağlı olarak meslek seçimi gelmektedir. TÜİK verileri de bulgularımızla benzerlik göstermektedir. Kazanç Yapısı Araştırmasına (2015) göre eğitimsiz ve ilkokul mezunu kadınlar 15 bin 748 TL, ilköğretim mezunu kadınlar 15 bin 981 TL, Lise mezunu kadınlar 19 bin 760 TL, Ön lisans ve üstü mezunu olan kadınlar 45 bin 483 TL yıllık ortalama brüt kazanç elde etmektedirler.

7.2.4. Evlilik Yaşı ve Kocaların Eğitim Durumu İlişkisi

Erken ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınların kocalarının eğitim düzeylerine göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği ki-kare (χ^2) testi sonucunda ortaya çıkmıştır ($\chi^2 (5, N=375)=99.5 p=.00$). Dolayısıyla “Erken yaşta evlenen kadınların kocalarının eğitim düzeyleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların kocalarının eğitim düzeyleri arasında fark vardır” şeklinde oluşturulmuş “H2” hipotezi **kabul edilmiştir**.

Tablo 6: Erken Yaşta ve 25 yaş ve üstü Evlenen Kadınların Kocalarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Fakülte	Lisansüstü	Toplam
EYE Kişi Sayısı	77	35	59	6	3	0	180
EYE oran	% 42,8	% 19,4	% 32,8	% 3,3	% 1,7	% 0,0	% 100
Grup içerisinde oran	% 90,6	% 46,1	% 38,8	% 37,5	% 7,5	% 0,0	% 48
NYE Kişi Sayısı	8	41	93	10	37	6	195
NYE oran	% 4,1	% 21	% 47,7	% 5,1	% 19	% 3,1	% 100
Grup içerisinde oran	% 9,4	% 53,9	% 61,2	% 62,5	% 92,5	% 100	% 52

Toplam Kişi Sayısı

85

76

152

16

40

6

375

Oran

% 22,7

% 20,3

% 40,5

% 4,3

% 10,7

% 1,6

% 100

Toplam

% 100

% 100

% 100

% 100

% 100

% 100

% 100

Tablo 6'da erken yaşta ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınların kocalarının eğitim durumu verilmiştir. Kocaların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde erken yaşta evlenen kadınların kocaları ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların kocaları arasında eğitim düzeyi bakımından farklılık olduğu görülmektedir. Erken yaşta evlenen kadınların kocalarının % 42,8'i ilkokul mezunu, % 19,4'ü ortaokul, % 32,8'i lise, % 3,3'ü ön lisans ve % 1,7'si lisans mezunudur ve lisans üstü eğitim düzeyine sahipliğine ise örneklem dahilinde karşılaşılmamıştır. 25 yaş ve üstü evlenen kadınların kocalarının % 4,1'i ilkokul, % 21'i ortaokul, % 47,7'i lise, % 5,1'i ön lisans, % 19'ü lisans ve % 3,1'i lisansüstü düzeyde mezuniyet derecelerine sahiptir.

Erken yaşta ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınlar ve kocalarının eğitim düzeylerini ortaya koyan Tablo 3 ve 6'ya bakıldığında ortaya çıkan paralellik dikkate değerdir. Erken yaşta evlenen kadınların en yoğun oldukları grup ilkokul eğitim düzeyidir ve kocalarının da aynı şekilde en yoğun oldukları grup ilkokul düzeyi şeklinde görülmektedir. Aynı şekilde 25 yaş ve üstü evlenen kadınların yoğun olarak lise mezunu olduğu ve kocalarının da aynı eğitim düzeyinde daha fazla buldukları görülmektedir. Eğitim düzeyleri bazında bu paralelliğin yanında hem erken yaşta hem de 25 yaş ve üstü evlenen kadınların kocalarının eğitim düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi de ülkemizde kadınların eğitim seviyesinin erkeklerden daha düşük olmasıdır. TÜİK verilerine göre Türkiye'de toplam nüfus içerisinde okur-yazar olmayan nüfus oranında erkekler % 1,8 iken kadınlarda % 9,0; önli-sans veya fakülteden mezun nüfus oranında ise erkekler % 17,9 iken kadınlar % 13,1'dir (TÜİK, İstatistiklerde Kadın, 2017).

7.2.5. Evlilik Yaşı ve Psikolojik Sağlık İlişkisi

Tablo 7'de erken yaşta evlenen kadınlar ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların psikolojik sağlıkları ile ilgili bilgi verilmiştir. Yapılan ki-kare testi sonuçlarına göre erken yaşta evlenen kadınların gelir düzeyleri ile 25 yaş ve üstü evlenen kadınların gelir düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur. ($\chi^2(1, N=375)=0.52$ p=.81). Bu sebeple "Erken yaşta evlenen kadınların psikolojik sağlıkları ile 25 yaş ve üstü

evlenen kadınların psikolojik sağlıkları arasında fark vardır” şeklinde oluşturulmuş “H5” hipotezi **reddedilmiştir**.

Tablo 7: Erken Yaşta ve 25 yaş ve üstü Evlenen Psikolojik Sağlık Durumlarına Göre Dağılımı

	PS iyi	PS Kötü	Toplam
EYE kişi sayısı	69	111	180
EYE oran	% 38,3	% 61,7	% 100
Grup İçerisindeki Oran	% 47,3	% 48,5	% 48
NYE Kişi Sayısı	77	118	195
NYE oran	% 39,5	% 60,5	% 100
Grup İçerisindeki Oran	% 52,7	% 51,5	% 52
Toplam Kişi Sayısı	146	229	375
Oran	% 38,9	% 61,1	% 100
Toplam	% 100	% 100	% 100

PS: Psikolojik Sağlık

Görüldüğü üzere kadınların psikolojik sağlık düzeyleri birbirine çok yakın yüzdeler elde etmiştir. Bu anlamda ki-kare test sonuçlarının da gösterdiği gibi, gruplar arası anlamlı karşılaştırmalar yapmak mümkün değildir. Fakat diğer taraftan hem erken hem de 25 yaş ve üstü evliliklerde kadınlar psikolojik sağlıklarının risk taşıdığı sonucu dikkat çekicidir. Her iki kategoride de (% 60 civarı elde edilen yüzdelerin de gösterdiği gibi) çoklu rol sahibi kadınların psikolojik sağlıklarının kötü olabileceği riski bu konuda daha detaylı çalışmalar yürütülmesi gerekliliğini de ön plana taşımaktadır.

8. Sonuç

Bu araştırma, “erken ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınların sosyo-demografik (eğitim, meslek, gelir) ve psikolojik sağlıkları” açısından karşılaştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma Türkiye’de evli, çocuklu ve çalışan 375 kadın ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen önemli bulgular aşağıdaki şekildedir.

- Araştırmada erken yaşta evlenen kadınların eğitim düzeylerinin, beklenildiği üzere düşük düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. 180 erken yaşta evlenen kadından sadece 2 tanesi ön lisans ve 2 tanesi lisans mezunudur. Erken yaşta evlilikler ile ilgili yapılan birçok araştırma eğitim ile erken yaşta evliliğin ilişkili olduğunu göstermektedir (Aydemir, 2011).
- 25 yaş ve üstü evlenen kadınların eğitim seviyeleri, erken yaşta evlenenlerden daha yüksektir. Bu sonuçlar TÜİK verileri ile karşılaştırıldığında yükseköğretim ve fakülte mezunları oranı ile benzerlik göstermektedir (TÜİK, İstatistiklerde Kadın 2017). Bu gruptaki 17 kadın ön lisans, 32 kadın lisans ve 5 kadın lisansüstü eğitim derecesine sahiptir.
- Erken yaşta ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınların kocalarının eğitim düzeylerinin her iki gruptaki kadınların eğitim düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye ile birlikte dünyanın birçok ülkesinde kadınların eğitim düzeyleri erkeklere oranla genellikle daha düşüktür. Faridi ve Rashid’in (2014) Pakistan’da kadınların işgücü piyasasına katılımlarını inceledikleri araştırma sonuçlarına göre “kocaların ve babaların eğitim seviyeleri, kadınların işgücü piyasasına katılımını pozitif yönde etkilemektedir”.

- Mesleki dağılıma göre kadınlar incelendiğinde ise; erken yaşta evlenen kadınlar da 25 yaş ve üstü evlenen kadınlar da yoğun olarak vasıfsız işçi statüsünde çalıştıkları görülmektedir. Bunun nedeni işgücü piyasasının kadınlara tanıdığı alandan kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan yönetici konumda çalıştığını beyan eden kadınların sayısı az olmakla birlikte, 25 yaş ve üstü evlenen kadınlar da bu oran erken yaşta evlilik kategorisine göre daha yüksektir. Erken yaşta evlenen 8 kadın, 25 yaş ve üstü evlenen 28 kadın yönetici olarak çalıştıklarını belirtmiştir.
- Erken ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınların gelir düzeyine göre karşılaştırmada ise erken yaşta evlenen kadınların daha düşük gelir elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Düşük eğitim seviyesinde, vasıfsız işlerde çalışan erken yaşlarda aile sorumluluğu almış kadınların bu düzeyde gelir elde etmeleri literatür ile benzer yönelimlidir.
- Psikolojik sağlık açısından erken ve 25 yaş ve üstü evlenen kadınlar arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Literatürde özellikle erken yaşta evlenen kadınların psikolojik sağlık açısından daha fazla olumsuzluklarla karşılaştıklarına dair araştırmalar bulunsa da elde edilen bulgular her iki kategori için de psikolojik sağlık riskinin benzer ve yüksek düzeylerde olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçları kadınların, erken yaşta evlilik kararının sonuçlarını tüm hayatları boyunca zincirleme bir şekilde devam ederek tecrübe ettiklerini göstermektedir. Öncelikle erken yaşta evlilik ile eğitimden mahrum kalan kadınlar, işgücü piyasasında vasıflı işlerde çalışmamakta ve bununla bağlantılı olarak ağırlıklı olarak düşük düzey gelir elde etmektedir. Aydemir'in (2011) de belirttiği gibi kız çocuklarının erken evlenme sebebi ile eğitimden kopmaları, onları yaşamları boyunca devam eden bir süreçten mahrum bırakır; 1. Meslek sahibi olarak çalışma hayatında olmaları ve üretime katılmaları engellenmiş olur. 2. Ekonomik özgürlüğünü elde edemeyen kadınlar, eğitimsiz, yoksulluk ve bağımlılık döngüsünde hapsolurlar.

Kadınların yaşam döngüsünün aşamaları çerçevesinden de ele alınabilecek olan bu araştırmada da görüldüğü üzere, kadınların evlilik yaşı eğitim hayatlarının ne kadar süreceği, hangi meslek gruplarında çalışacağı, ne kadar gelir elde edeceği üzerinde etkilidir. Bu anlamda birbirleriyle iç içe geçmiş bu yapıbozun parçaları (evlilik, eğitim, meslek, gelir) arasındaki ilişki; kadınların yaşamlarının erken dönemlerinde "aldıkları veyahut alınan" kararların gelecekteki üzerindeki etkisini de ortaya koymak anlamında önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgeyik T., (2016), Türkiye’de Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımını Etkileyen Faktörler: TÜİK Verileri Üzerine Bir Analiz, Sosyal Siyaset Konferansları / Sayı: 70, 31-53.
- Aydemir, E. (2011), Evlilik Mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler Çocuk Gelinler. Uşak: Uluslararası Strateji Araştırmalar Merkezi. (Erişim tarihi: 02.11.2018)
- Becker, G. 1973. “A theory of marriage.” In T.W. Schultz (ed.), *Economics of the Family: Marriage, Children and Human Capital* (pp. 299–344). Chicago: The University of Chicago for the National Bureau of Economic Research.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, Ç., Saniyaman, S., (2015), Çiçeklerin Kaderi: Türkiye’de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 63-98
- Cengiz Özyurt B., Deveci A., (2010), Manisa’da Kırsal Bir Bölgedeki 15-49 Yaş Evli Kadınlarda Depresif Belirti Yaygınlığı ve Aile İçi Şiddetle İlişkisi, *Türk Psikiyatri Dergisi*.
- Çakmak D., (2009), Türkiye’de Çocuk Gelinler”, *Birinci Hukukun Gençleri Sempozyumu-Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik, Bildiri Tam Metinler El Kitabı* (www.umut.org.tr/HukukunGencleri/TamMetinlerSunular/DirenÇakmak.pdf), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara.
- Dahal, D.R., Fricke, T., and Thornton, A. 1993. “The family contexts of marriage timing in Nepal.” *Ethnology*, 32(4), 305–323.
- Duben, A. (1985). Nineteenth and twentieth century Ottoman-Turkish family and household structure, *Family in Turkish Society Sociological and Legal Studies*. T. Erder (Ed.). (pp.105-126). Ankara: Turkish Social Science Association Press.
- Duben, A. ve Behar, C. (1998). İstanbul Haneleri Evlilik, Aile ve Doğurganlık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ehmer, J. 2002. “Marriage.” In D.I. Kertzer and M. Barbagli (eds.), *Family Life in the Long Nineteenth Century 1789-1913, Volume two: The History of the European Family* (pp. 282–321). New Haven and London: Yale University Press.
- Eyüpoğlu D., Eyüpoğlu M.,(2018), Küçük Yaşta Evlendirilmek İstenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar ve Sosyodemografik Özellikler, *Klinik Psikiyatri*, 21:122-129.
- Faridi Z., Rashid A., (2014), The Correlates of Educated Women’s Labor Force Participation in Pakistan: A Micro-Study Muhammad, *The Lahore Journal of Economics* 19 : 2, 155–184.
- Field, E., ve Attila A. 2008. Early marriage, age of menarche, and female schooling attainment in Bangladesh. *Journal of Political Economy* 116(5): 881-930.
- Goode, W.J. 1963. *World Revolution and Family Patterns*. New York: Free Press.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, TC Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK* (2014). 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Arastırması (*Yayın No: NEE-HU. 09.01*).
- Hajnal, J. 1965. “European marriage patterns in perspective.” In D.V. Glass and D.E.C. Eversley (eds.), *Population in History: Essays in Historical Demography* (pp. 101–143). London: Edward Arnold.

- İslamoğlu, A. H., & Alnıaçık, Ü. (2013). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Beta Yayıncılık.
- Jacob M., (1962), Labor Force Participation of Married Women: A Study of Labor Supply. In H. G. Lewis (Ed.), *Aspects of Labor Economics* (Pp. 63–106). Princeton, Nj: Princeton University Press. (<https://www.nber.org/chapters/c0603.pdf>)
- Jensen, R., & Thornton, R. (2003). Early female marriage in the developing world. *Gender & Development*, 11(2), 9-19.
- Kılıç C. (1996) “Genel Sağlık Anketi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 7, S. 83-89.
- Le Strat Y., Dubertret C., Le Foll B. (2011), Child Marriage In The United States And Its Association With Mental Health In Women, *Pediatrics*, 128:524-538.
- Lynch, K.A. 1991. “The European marriage pattern in the cities: Variations on a theme by Hajnal.” *Journal of Family History*, 16(1), 79–96.
- Mathur S., Greene M., Malhotra A., (2003), Too Young To Wed: The Lives, Rights, And Health Of Young Married Girls, Washington: International Centre On Research On Women. <http://www.icrw.org/files/publications/Too-Young-to-Wed-the-Lives-Rights-and-Health-of-Young-MarriedGirls.pdf>
- Mensch, B. S., Singh, S., & Casterline, J. B. (2005). Trends in the timing of first marriage among men and women in the developing world. *The changing transitions to adulthood in developing countries: Selected studies*, 118-71.
- Oppenheimer, V. K. (1988). A theory of marriage timing. *American journal of sociology*, 94(3), 563-591.
- Orçan, M. (2008), *Kır ve Kent Hayatında Kadın Profili*, Ankara, Harf Yayıncılık
- Psacharopoulos G., Tzannatos Z., (1991), Female Labor Force Participation and Education, in George Psacharopoulos (ed.), *Essays on Poverty, Equity and Growth*. Oxford: Pergamon Press for the World Bank. p. 266-290.
- Sarımurat N., (1993), Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Evli Kadınlar ve Ortak Özellikleri, *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 30:302-308.
- Shorter, F.C. ve Macura M. (1982). *Trends in Fertility and Mortality in Turkey 1935-1975*. Washington: National Academy Press.
- Singh, S., & Samara, R. (1996). Early marriage among women in developing countries. *International family planning perspectives*, 148-175.
- Sipahi B., Yurtkoru E. S., Çinko M., (2010), Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi, Beta Yayınları, İstanbul.
- Soylu N., Ayaz M., (2013), Adli Değerlendirme için Yönlendirilen Küçük Yaşta Evlendirilmiş Kız Çocuklarının Sosyodemografik Özellikleri ve Ruhsal Değerlendirmesi., *Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*.
- Talas C.,(1992), *Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, Bilgi*.
- TUİK, *İstatistiklerde Kadın*, 2017.
- TUİK, *Kazanç Yapısı Anketi*, 2015.
- UN, *Fertility Behaviour in the Context of Development: Evidence from the World Fertility Survey*, New York, 1987.
- Watkins, S.C. 1986. “Regional patterns of nuptiality in Western Europe.” In A.J. Coale and S.C. Watkins (eds.), *The Decline of Fertility in Europe: The Revised Proceedings of a Conference on the Princeton European Fertility Project* (pp. 314–336). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Wrigley, E.A., Davies, R.S., Oeppen, J.E., and Schofield. R.S. 1997. *English Population History from Family Reconstitution 1580–1837*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Eryurt, M.A., ve Koç, İ. (2012). Kadınların Evlilik Döngüsü: Evliliğin Sonlanması ve Yeniden Evlenme, *Kadın/Woman*, 13(1): 63-96. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18861> <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643>